

فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۵، شماره ۱ (پیاپی ۵۰)، بهار ۱۳۹۹
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۸ شاپای الکترونیکی ۵۹۵۸-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>

مقاله پژوهشی
صص. ۲۸۰-۲۶۷

ارزیابی و سنجش پایداری گردشگری از دیدگاه مدیران محلی (مطالعه موردی: ناحیه اردبیل)

مصطفی طالشی* - دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، کیومرث خداپناه - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۱۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۴/۰۷

چکیده

در دو دهه اخیر با ظهور پارادایم توسعه پایدار در ادبیات گردشگری معاصر در سپهر علمی و اجرایی در سطوح مختلف ملی و بین‌المللی نگرانی‌های فزاینده‌ای در خصوص تأثیرات نامطلوب و مخرب گردشگری مطرح شده است. گردشگری روستایی بواسطه پیوندها و تعاملاتی که با محیط زیست و جاذبه‌های طبیعی و جوامع محلی برقرار می‌کند، پیامدهای قابل توجهی در ابعاد مثبت و منفی از خود در محیط‌های انسانی و طبیعی بر جای می‌گذارد. لذا جهت رفع ناپایداری‌ها می‌بایست اصول و الزامات رویکرد توسعه پایدار گردشگری در سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی به‌کار گرفته شود تا از این طریق توسعه گردشگری در نواحی روستایی و به خصوص روستاهای هدف گردشگری پایدار گردد. پژوهش حاضر با هدف سنجش سطح پایداری توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری ناحیه اردبیل انجام شده است، برای این منظور روش تحقیق توصیفی-تحلیلی مورد توجه قرار گرفت. ابتدا با استفاده از ادبیات تحقیق به عملیاتی نمودن مفاهیم و متغیرهای مطرح در سؤال‌های پرداخته شده و روایی آن به روش نظرسنجی از نخبگان مورد ارزیابی قرار گرفته و پایایی آن نیز به روش آلفای کورنباخ ۸۰ درصد محاسبه گردیده است. سپس برای ارزیابی توسعه پایدار گردشگری، از تکنیک فرآیند شبکه‌ای با بهره‌گیری از نرم افزار Super Decisions استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق را ۱۱ روستای هدف گردشگری ناحیه اردبیل تشکیل می‌دهد که داده‌های لازم به صورت تمام شماری از ۷۹ مدیر محلی جمع‌آوری گردید، نتایج به دست آمده نشان می‌دهند که پایداری گردشگری در روستاهای مورد مطالعه در مجموع در سطح پایداری متوسط قرار دارند و در بین ابعاد بررسی شده، بعد اقتصادی گردشگری از پایداری بیشتری نسبت به ابعاد زیست محیطی، اجتماعی و زیربنایی در روستاهای مورد مطالعه برخوردارند، همچنین نتایج نشان داد که بین روستاهای مطالعه شده از لحاظ پایداری گردشگری تفاوت معناداری وجود دارد و روستای آلاذیزگه با امتیاز ۰/۶۹ از بیشترین امتیاز پایداری و روستای سردابه با امتیاز ۰/۳۷ از پایین‌ترین امتیاز پایداری برخوردار می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی پایداری، توسعه پایدار گردشگری، مدل ANP، ناحیه اردبیل

نحوه استناد به مقاله:

طالشی، مصطفی و خداپناه، کیومرث. (۱۳۹۹). ارزیابی و سنجش پایداری گردشگری از دیدگاه مدیران محلی (مطالعه موردی: ناحیه اردبیل). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۵(۱)، ۲۶۷-۲۸۰.

http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_672739.html

مقدمه

در سال‌های اخیر، گردشگری جایگاه ویژه‌ای در نظریات توسعه روستایی پیدا کرده و در کشورهای در حال توسعه نیز نگاه برنامه‌ریزان را به سمت خود سوق داده است. در ایران هم به دلیل وجود جاذبه‌ها و پتانسیل‌های فراوان در محیط‌های روستایی توجه خاصی به گردشگری به عنوان یک عامل جهت بهبود اوضاع اقتصادی اجتماعی روستاییان، شده است. گردشگری در برخی روستاهای ایران طی سال‌های متممادی منبع درآمد و اشتغالزایی بوده، اما همواره فقدان راهبردها و برنامه‌ریزی‌های کارا در سیاست‌های توسعه روستایی، برای هماهنگ کردن کارکردهای گردشگری با توسعه پایدار روستایی ملموس بوده است. در واقع گردشگری روستایی به عنوان یک مکمل بازار روستایی و منبع مهمی برای اشتغال جوامع کم تحرک (مانند جوامع روستایی) است چرا که اشتغال در این صنعت به مهارت و کارآموزی بالایی نیاز ندارد و مردم بومی و محلی با اندکی مهارت می‌توانند در مشاغل خدماتی مشغول بکار شوند (Azkeia & Mustafa, 2013: 8). امروزه گردشگری که به عنوان ابزاری برای درآمد ملی و یکی از اشکال اقتصادی و ارکان توسعه پایدار تلقی می‌شود، اشکال مختلفی دارد (Rattanasuwongchai, 1998: 2). گردشگری روستایی یکی از انواع مختلف گردشگری است و شامل فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آن‌ها می‌شود و نیز در بردارنده ارزش‌ها و آثار متفاوتی برای محیط زیست روستا اعم از طبیعی و انسانی است (Soteriades, 2002: 617).

سکونتگاه‌های روستایی تحت عنوان یک نظام به هم پیوسته، متشکل از اجزا و عناصری مرتبط با یکدیگر که از کنش متقابل نیروها و عوامل محیطی شکل گرفته است، دارای ساختار و کارکردهای معینی می‌باشد که در گذر تحولات و رخدادهای پیش آمده متأثر از نیروها و روندهای درونی و بیرونی حاکم بر عرصه‌های روستایی، دچار تغییرات و دگرگونی‌های اساسی شده و برای آن که بتوانند به حیات و رشد خود ادامه دهند، نیازمند همگامی و هماهنگ شدن با تحولات پیش آمده در دیگر عرصه‌های سکونتی جامعه و به روز کردن شرایط زیست و محیط سکونتگاهی خود با تکنولوژی، شرایط اجتماعی-اقتصادی و محیط تغییر یافته پیرامون خود می‌باشند (Ghasemi Ardehaei & Rostamalizadeh, 2012: 72). بر این اساس روستاها با توجه به ماهیت خویش و متناسب با ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و به‌ویژه محیط جغرافیایی که در آن استقرار دارند، رشد و در نهایت تحول یافته‌اند (Lawrence, 2010: 146). ساختارهای جدید برنامه‌ریزی روستایی، گردشگری و آثار وابسته به آن می‌باشد. بعد از گزارش برانتلند، توسعه پایدار برای بسیاری از بخش‌های اقتصادی به عنوان یکی از اهداف اصلی تبدیل شد (Safari et al, 2010: 484). بر همین اساس در چند دهه بعد بسیاری از برنامه‌ریزان، صنعت گردشگری را به عنوان یکی از ارکان توسعه پایدار دانسته و بر این باور هستند که گردشگری به عنوان موضوعی چند ارزشی از راهکارهای مهم نیل به توسعه پایدار به شمار می‌رود؛ زیرا بسیاری از ساختارهای انسانی و طبیعی تحت تأثیر آن قرار گرفته و روند توسعه را ممکن می‌سازد (Ruknodin eftakhari et al, 2013: 126-124).

توسعه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی بدون توجه به مباحث و مفاهیم پایداری امکانپذیر نیست و آینده این نواحی را با چالش‌های اساسی روبه رو می‌سازد. در چارچوب این دیدگاه می‌بایست از منابع گردشگری خردمندانه بهره برداری کرد، تا در دراز مدت پویایی خود را حفظ کنند و پایدار بمانند (Bayat, 2014: 36). بسیاری از کشورها با بکارگیری رهیافت توسعه پایدار گردشگری توانسته‌اند وضعیت خویش را تا حد درخور توجهی بهبود بخشند از این رو این صنعت یکی از بزرگترین فعالیت‌های اقتصادیست که پرشتابترین رشد را در میان صنایع جهان داراست و عامل مهمی در توسعه اقتصاد ملی و محلی در سراسر جهان محسوب می‌شود (Scott & Lemieux, 2010: 146). در این میان، گردشگری پایدار روستایی در پی تأمین نیازهای توسعه اجتماع محلی، بهبود زنجیره عرضه تولیدات محلی، تشویق صنایع و حرفه‌های محلی، توسعه متناسب با ظرفیت‌های محیطی و اجتماعی، رعایت عدالت بین نسلی، افزایش ثبات درآمدهای گردشگری و رضایت جامعه میزبان و مهمان است (Ruknodin eftakhari, 2010: 9). در این راستا پژوهش‌های گوناگونی تا به امروز در زمینه توسعه پایدار گردشگری انجام شده است که در ادامه به برخی از مهمترین آن‌ها اشاره می‌شود:

رکن‌الدین افتخاری و همکاران در سال ۱۳۹۰ در مقاله‌ای ارزیابی پایداری گردشگری در روستاهای تاریخی- فرهنگی ایران با تأکید بر پارادایم توسعه پایدار گردشگری را مورد بررسی قرار داده که نتایج تحقیق بیانگر این مطلب است که ابعاد و شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی گردشگری از پایداری بیشتری نسبت به بعد محیطی برخوردارند و همچنین این روستاها از سطح پایداری نسبتاً ضعیفی برخوردارند (Roknaldin Eftekhari et al, 2011). ضرغام بروجنی در سال ۱۳۹۱ در پژوهشی به سنجش پایداری

توسعه گردشگری در جزیره کیش پرداخته و به این نتیجه رسیده که وضعیت پایداری در جزیره کیش در وضعیت پایداری متوسط می‌باشد (Boroujeni, 2012). اکبریان رونیزی در سال ۱۳۹۵ در بررسی توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری شهرستان سپیدان به این نتیجه رسیده که روستاهای شهرستان در مجموع در سطح متوسط پایداری قرار دارند و در بین ابعاد بررسی شده، بعد اجتماعی و فرهنگی وضعیت پایداری بهتری دارد (Akbarian Ronizi, 2014). اکبریان رونیزی و رضوانی در سال ۱۳۹۴ در پژوهشی به تبیین پایداری توسعه گردشگری در مناطق روستایی و توسعه پایدار گردشگری در روستاهای بخش مرکزی شهرستان دماوند پرداخته و اظهار می‌دارند که روستاهای مورد مطالعه در بخش مرکزی شهرستان در سطح پایداری ضعیف قرار دارند (Akbarian Ronizi & Rezvani, 2016). یاری و باختر در پژوهشی ارزیابی شاخص‌های گردشگری پایدار روستایی از منظر جامعه محلی و گردشگران شهرستان نیر را مورد بررسی قرار داده‌اند، در این پژوهش نتایج حاصل از مقایسه نظرات بین جامعه محلی و گردشگران نشان می‌دهد که تفاوت قابل توجهی بین نظرات گردشگران و جامعه محلی در ارتباط با شاخص‌های پایداری وجود دارد و پایداری شاخص‌های مورد مطالعه در شهرستان نیر متوسط ارزیابی شده است (Yari & Bakhtar, 2016). احمدی در سال ۱۳۹۶ در مقاله‌ای عوامل موثر بر توسعه گردشگری فرهنگی و تأثیر آن بر توسعه پایدار اقتصادی در مناطق روستایی استان زنجان را مورد بررسی و به این نتیجه رسیده که با گسترش گردشگری روستایی و گردشگری فرهنگی بر میزان اشتغال روستاییان در استان زنجان افزوده شده است و افزایش اشتغال، افزایش درآمد و تولید و در نتیجه سرمایه‌گذاری را به همراه داشته است (Ahmadi, 2017). هاشمی و غفاری در سال ۱۳۹۶ و در مقاله شاخص‌های توسعه پایدار روستایی، گردشگری پایدار را براساس رویکرد مشارکتی توسعه محلی در روستای حاجی ایران با استفاده از روش SWOT به بررسی نقاط ضعف، نقاط قوت، تهدید و فرصت‌های مرتبط با برنامه‌های توسعه منطقه‌ای پرداخته‌اند (Hashemi & Ghaffari, 2017). آکا در سال ۲۰۱۰ در تحقیقی با عنوان ارزیابی گردشگری روستایی در ترکیه با استفاده از تحلیل SWOT، به این نتیجه رسیده که کشور ترکیه در زمینه گردشگری روستایی دارای قابلیت‌های زیادی است ولی انگیزه و سرمایه‌گذاری برای آن کافی نبوده است (Akca, 2010). تولیو لاول در پژوهش دولت محلی و تحول زیرساخت‌های روستایی در نیجریه، به شناخت و اهمیت دولت‌های محلی در فرآیند توسعه پایدار روستایی می‌پردازد. بررسی‌ها نشان داده که دولت محلی در پاسخ به چالش‌های تأمین زیرساخت‌های روستایی و بهبود آن ضعیف بوده و همچنین در مناطقی که تا حدودی زیرساخت‌های روستا بهبود یافته با مشکلات زیست‌محیطی همراه بوده است که رابطه معنی‌داری با توسعه دارد (Lawal Tolu, 2014).

امروزه پارادایم پایداری بطور عام و در صنعت گردشگری به طور خاص به دغدغه‌ای جهانی تبدیل شده و در نوشتار توسعه گردشگری، مفهوم پایداری به کانون اصلی مباحث علمی جهان تبدیل شده است (Mason & Van Der Borg, 2002: 2). گردشگری در مفهوم پایداری، معنای ویژه‌ای دارد به طوری که زایش این مفهوم در مطالعات گردشگری، حاصل تلاش برای دستیابی به پایداری در تمامی زمینه‌های توسعه است. توسعه پایدار از نظر محیط زیستی غیر مخرب، از نظر فنی متناسب، از نظر اقتصادی پویا و از نظر اجتماعی مورد پذیرش مردم است (Zargham & Nikbin, 2012: 168). سازمان جهانی گردشگری (WTO) معتقد است که گردشگری پایدار در دنیای امروزی، رهیافت جامعی است که خواهان رشد بلندمدت صنعت گردشگری بدون تأثیرگذاری مخرب بر زیست بوم‌های طبیعی است و براین نکته تأکید دارد که در قالب توسعه گردشگری، بشر قادر خواهد بود که جوانب مشخصی از محیط را در جهت مثبت یا منفی تعدیل یابد (Sharifzadeh & Moradinajad, 2002: 55). همچنین این سازمان توسعه پایدار گردشگری را شامل کیفیت زندگی برای جامعه میزبان، رضایت گردشگران، حفظ محیط زیست و منابع انسانی و اجتماعی مورد استفاده در فرآیند گردشگری می‌داند (Alvani, 2002: 108). براین اساس توسعه پایدار گردشگری باید به عنوان پارادایم انطباقی و قسمتی از مفهوم اصلی توسعه و توسعه پایدار در نظر گرفته شود جزئی سهیم در اهداف کلی توسعه پایدار باشد. و باید در تمام انواع توسعه‌های گردشگری مورد توجه قرارگیرد یا دست کم با مبانی اصلی توسعه در هر زمان و هر مکانی با توانایی نسل‌های آینده برای تأمین نیازها و آمال‌شان تناقض نداشته باشد (Tosun, 1998: 596). همه این موارد نشان دهنده رابطه‌ای قوی میان گردشگری روستایی با توسعه پایدار است و یکی از راهکارهای اساسی برای توسعه مناطق روستایی توجه به این نوع گردشگری است تا محیط‌های روستایی را از انزوا و مهاجرت خارج کند و توسعه‌ای متوازن در آن‌ها به وجود آورد؛ چراکه با تأثیرگذاری در ابعاد پایداری زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی-زیربنایی، ضمن جلب مشارکت جوامع محلی در توسعه اقتصاد ملی با پتانسیل حفظ و حمایت از منابع طبیعی و محیط زیست، پایداری محیطی نیز حاصل می

گردد. بدین ترتیب می‌توان گفت که توسعه پایدار گردشگری فرآیندی است که بر تأمین نیازهای توسعه اجتماعی محلی، بهبود زنجیره عرضه تولیدات محلی، تشویق صنایع و حرفه‌های محلی، توسعه متناسب با ظرفیت زیست‌محیطی و اجتماعی محلی، و افزایش ثبات درآمد گردشگری تأکید دارد (Roknaldin Eftekhari et al, 2011: 9). در مورد توسعه گردشگری روستایی نظرات و دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد که در این راستا سه دیدگاه مهم مطرح می‌باشد:

گردشگری روستایی به عنوان راهبرد توسعه روستایی: از این منظر گردشگری روستایی به عنوان راه حل نهایی توسعه نیافتگی روستایی و شیوه‌ای با آثار اقتصادی مهم که موجب کاهش مشکلات نواحی روستایی مانند کند شدن روند تخلیه روستاها، کاهش مهاجرت، مولد فعالیت‌های اقتصادی، افزایش تقاضا برای فعالیت کاربر مانند صنایع دستی و هنرهای دستی، بهره‌گیری از جاذبه‌های اجتماعی و فرهنگی برای تنوع بخشی به اقتصاد و اشتغالزایی می‌باشد، در این منظر راه احیای مجدد روستاها ارائه برنامه‌ها و راهبردهایی است که بتواند منابع طبیعی و انسانی را با هدف بهبود کیفیت زندگی جوامع روستایی بکار گیرد.

گردشگری روستایی به عنوان سیاست بازساخت سکونتگاه‌های روستایی: اهداف این دیدگاه ایجاد اقتصاد جایگزین برای کشاورزی در روستاها فاقد زمین کشاورزی، متنوع سازی فعالیت اقتصادی روستا، تشویق به سرمایه گذاری در بخش غیر کشاورزی، افزایش تقاضا برای محصولات محلی و بهبود کیفیت زندگی، توزیع عادلانه درآمدها و ایجاد اشتغال جایگزین برای سکونتگاه‌های روستایی است که فعالیت اقتصادی آن‌ها تعطیل شده است.

گردشگری روستایی به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت منابع طبیعی: اهداف مبتنی بر این دیدگاه شامل به حداقل رساندن آسیب‌های فرهنگی و محیطی، فراهم آوردن مقدمات توسعه اقتصادی روستا در دراز مدت، جلب رضایت بازدیدکنندگان، ایجاد فرصت‌های درآمدزا برای ساکنان بومی، افزایش کیفیت زندگی و افزایش مشارکت مردم در فرآیند توسعه می‌باشند (Roknaldin REftekhari & Ghaderi, 2002: 28-33). در این پژوهش دیدگاه سوم مورد پذیرش است، در واقع رویکرد توسعه پایدار گردشگری تحولی از رویکردهای سنتی اقتصاد نئوکلاسیک در زمینه توسعه گردشگری به رویکرد کل‌گرا است. در این رویکرد نه تنها به نیازهای بازار توجه می‌شود بلکه به نیازها با ضروریات جامعه و محیط زیست طبیعی نیز توجه می‌شود (Rahnemaei et al, 2004: 18). با توجه به این مباحث، گردشگری را می‌توان بعنوان راهبردی جامع برای توسعه روستایی مد نظر قرار داد و با این دید، گردشگری تا حد گسترده‌ای به توسعه پایدار و در نتیجه به گردشگری پایدار نزدیک می‌شود که تمام ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، زیست محیطی و مدیریتی روستاها را مورد توجه قرار می‌دهد و تلاش دارد تا در بلند مدت زمینه رشد و شکوفایی روستاها را در تمامی عرصه‌ها فراهم آورد، همه این موارد نشان دهنده رابطه‌ای قوی میان گردشگری روستایی با توسعه پایدار است و یکی از راهکارهای اساسی برای توسعه مناطق روستایی توجه به این نوع گردشگری است تا محیط‌های روستایی را از انزوا و مهبجوریت خارج کند و توسعه‌ای متوازن در آن‌ها به وجود آورد. دستیابی به توسعه پایدار گردشگری روستایی نیازمند تبیین، شناخت و تحلیل پایداری گردشگری است و برای این منظور سنجش پایداری توسعه گردشگری مطرح می‌شود.

از مجموع روستای هدف گردشگری کشور، ۳۶ روستا در استان اردبیل قرار دارد که از این تعداد، ۱۱ روستا در ناحیه اردبیل می‌باشد و از این تعداد نیز روستای سردابه در شهرستان اردبیل، روستاهای کورعاسلو، قره شیران، گلستان و ایلانجوق در شهرستان نیر، روستاهای کنزق، کلخوران ویند، آتشگاه، بیله درق و آلوارس در شهرستان سرعین و روستای آلاذیزگه در شهرستان نمین قرار دارد. که به سبب جاذبه‌های مختلف، انواع گونه‌های گردشگری در آن‌ها رواج دارد. روستاهای هدف گردشگری در این ناحیه به سبب وجود مناظر طبیعی و شرایط خاص آب و هوایی، از مهم‌ترین و جذاب‌ترین عرصه‌های گردشگری ناحیه اردبیل به شمار می‌آیند که همواره مورد توجه و آمد و شد گسترده گردشگران برای گذران اوقات فراغت در فصول مختلف سال بوده‌اند و آثار و پیامدهای مختلف و متفاوتی را به دنبال داشته است. در این زمینه بروز و تشدید آثار نامطلوب می‌تواند حیات انواع اکوسیستم منطقه را به خطر بیندازد، از این رو مینا قرار دادن رویکرد پایداری در برنامه‌ریزی‌های توسعه گردشگری در این مناطق اهمیت بسیار دارد. گام برداشتن در مسیر توسعه پایدار گردشگری نیازمند درک و شناخت جامعی از وضعیت پایداری گردشگری است. ندانستن شناخت کافی از وضعیت پایداری گردشگری در نواحی روستایی می‌تواند منجر به تشدید آثار و پیامدهای نامطلوب زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی زیربنایی در این روستاها شود و بیش از پیش آینده توسعه گردشگری را با چالش و مشکلات متعدد روبه‌رو سازد. بنابراین، آگاهی از وضعیت پایداری گردشگری و ابعاد آن در این مناطق الزامی و اجتناب ناپذیر می‌باشد. با توجه به آنچه که

گفته شد تحقیق حاضر با هدف کلی سنجش و ارزیابی سطوح پایداری روستاهای هدف گردشگری در ناحیه اردبیل انجام شده و به دنبال پاسخگویی به این پرسش می‌باشد که توسعه گردشگری در روستاهای هدف ناحیه اردبیل در چه سطحی از پایداری قرار دارد؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر، با توجه به ماهیت مسئله و موضوع مورد بررسی، از نوع توصیفی و تحلیلی بوده و هدف آن سنجش پایداری گردشگری در روستاهای هدف گردشگری ناحیه اردبیل می‌باشد. داده‌های مورد نیاز با استفاده از روش اسنادی و میدانی گردآوری شدند و روش میدانی مبتنی بر ابزار پرسش‌نامه است. جامعه آماری تحقیق حاضر، شامل ۱۱ روستای هدف گردشگری در ناحیه اردبیل می‌باشد. که داده‌های لازم به صورت تمام شماری از ۷۹ مدیر محلی شامل دهیاران، رؤسا و اعضای شورای اسلامی روستاهای مورد مطالعه جمع آوری گردیده است، در این زمینه ۴ بعد (زیست محیطی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و کالبدی- زیربنایی)، ۹۶ معرف به منظور ارزیابی و سنجش پایداری گردشگری تدوین شده است (جدول ۱).

جدول ۱. ابعاد، شاخص‌ها و معرف‌های پایداری توسعه گردشگری

ابعاد	شاخص	معرف
جغرافیایی و زیست محیطی	آگاه‌سازی	آگاه‌سازی روستاییان با سازمان‌های مرتبط با منابع طبیعی، توجه مسئولان به حفاظت منابع طبیعی
	منابع سرزمین	تغییرات کاربری زمین، منابع آب (مصرف و کیفیت)، پوشش گیاهی و مراتع
	حفاظت از چشم‌اندازهای طبیعی	حفظ تنوع محیطی (گیاهی و جانوری)، حفاظت از میراث طبیعی و جاذبه‌های گردشگری، کیفیت هوا، حفظ و احیای منظر طبیعی، سبزی‌نگی محیط اطراف روستا، پایبندی به مراقبت از محیط طبیعی
اجتماعی و فرهنگی	بهداشت محیط و آسیب‌پذیری محیط	مدیریت شبکه فاضلاب، مدیریت مواد زائد، مخاطرات طبیعی و اقلیمی (زلزله، سیل و خشکسالی)
	امنیت اجتماعی	معکوس میزان جرم و جرائم، معکوس تنش و درگیری در روستا، ارتقای امنیت عمومی.
	مشارکت اجتماعی و همبستگی	مشارکت در برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، اجرا و بهره‌برداری، اداره نهادهای محلی
اقتصادی	رضایتمندی از کیفیت زندگی	رضایت روستاییان از خدمات بهداشتی و خدمات زیربنایی، رضایت روستاییان از توسعه بخش گردشگری، رضایتمندی از دسترسی به امکانات و خدمات با توجه به حضور گردشگران، رضایت روستاییان از ورود خدمات و زیرساخت‌های جدید ناشی از گردشگری.
	تنوع فعالیت اقتصادی	میزان اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات)، ایجاد فرصت‌های شغلی برای زنان- نسبت اشتغال زنان به مردان، کاهش نرخ بیکاری- جذب شاغلان ماهر در بخش گردشگری، گسترش فعالیت‌های زراعی، باغداری، و دامداری، ایجاد فرصت‌های شغلی
	سازگاری درآمد با نیاز	متوسط درآمد خانوار، قدرت خرید، پس‌انداز خانوار، منابع درآمدی موجود در روستا
کالبدی زیربنایی	رضایتمندی اقتصادی	رضایت روستاییان از اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی، رضایت روستاییان از درآمدهای حاصل از گردشگری، رضایت روستاییان از دسترسی به امکانات و خدمات با توجه به حضور گردشگران.
	اثربخشی فعالیت‌ها	بورس بازی املاک و مستغلات، افزایش قیمت زمین و مسکن، افزایش ظرفیت تولید در بخش کشاورزی، افزایش توانایی خانوارها در تهیه مسکن مورد نیاز، افزایش توانایی زنان سرپرست خانوار در تهیه مسکن مورد نیاز، افزایش قدرت خرید روستاییان، ایجاد فرصت‌های شغلی برای جامعه میزبان.
	سرمایه‌گذاری	سرمایه‌گذاری در کارهای تولیدی، خدماتی و صنعتی، سرمایه‌گذاری در زمینه تأسیسات زیربنایی مربوط به گردشگری، سرمایه‌گذاری افراد غیربومی در فعالیت‌های بخش گردشگری، سرمایه‌گذاری در زمینه خدمات رفاهی مربوط به گردشگری، سرمایه‌گذاری در زمینه فعالیت‌های تولیدی مربوط به گردشگری.
کیفیت مکان	وضعیت خدمات	دسترسی، بهبود و افزایش خدمات آموزشی، رفاهی، بهداشتی، درمانی، دسترسی به شبکه برق، شبکه آب، شبکه ارتباطی، وسایل حمل‌ونقل، توسعه و گسترش امکانات تفریحی و گردشگری.
	تحرک مکانی	سهولت دسترسی روستاها به راه اصلی و فرعی، دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی، اینترنت، روزنامه و مجله، فاصله زمانی روستا تا شهر.
	کیفیت مکان	تغییر و بهبود ساختمان‌ها، ایجاد واحدهای مسکونی جدید و تجاری، بهسازی داخلی روستا.

سپس روایی چارچوب عملیاتی شده براساس نظر ۳۰ نفر از اساتید دانشگاه‌های مختلف در سطح کشور به شرح جدول (۲)، ارزیابی و تأیید شده است.

جدول ۲. تعداد جامعه نخبگان / اساتید دانشگاهی

نام دانشگاه	تعداد اساتید	نام دانشگاه	تعداد اساتید
دانشگاه تبریز	۵ نفر	دانشگاه پیام نور	۸ نفر
دانشگاه زنجان	۴ نفر	دانشگاه محقق اردبیلی	۵ نفر
دانشگاه اصفهان	۳ نفر	دانشگاه آزاد	۵ نفر

پس از تأیید روایی چارچوب عملیاتی شده تحقیق، مراحل کار تحقیق حاضر به شرح زیر به انجام رسید:

تعیین روابط علت و معلولی: جهت تعیین روابط علت و معلولی میان شاخص‌های سنجش توسعه پایدار گردشگری از روش دیماتل استفاده شد. براساس این روش ابتدا پرسش‌نامه تکنیک تهیه و توسط اساتید محترم تکمیل گردید که انجام محاسبات مراحل کاری آن را به صورت زیر بوده است. برای انجام محاسبات مربوط به این تکنیک از نرم افزار Excel استفاده گردید.

محاسبه ماتریس میانگین (M) برای نظر اساتید، براساس رابطه ۱:

$$[a_{ij}]_{n \times n} = \frac{1}{H} \sum_{K=1}^H [X]_{ij} \frac{K}{ij} [X]_{n \times n}$$

محاسبه ماتریس استاندارد (N) برای ماتریس (M) براساس رابطه ۲:

$$N = A \times M \quad a = \frac{n(n-1)x^2}{\text{Max}_i \sum_{j=1}^n a_{ij}}$$

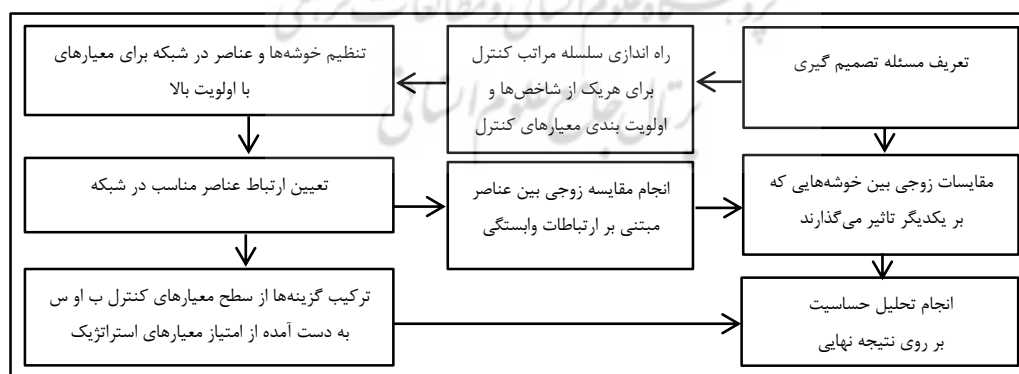
محاسبه ماتریس روابط کل (S) با استفاده از رابطه ۳: $S = (I - N)^{-1}$

(I) ماتریسی است با ابعاد هم اندازه ماتریس (N) که قطر آن عدد ۱ و مابقی سلول هایش صفر می باشد.

محاسبه ماتریس (T) با ضرب ماتریس (N) در ماتریس (S)

تعیین روابط بین معیارها و ترسیم روابط علت و معلولی با استفاده از حد آستانه ماتریس (T).

تعیین میزان پایداری هریک از نقاط روستایی: پس از ترسیم روابط علت و معلولی میان معیارهای توسعه پایدار گردشگری، نوبت به تعیین میزان پایداری هر کدام از نقاط روستایی مورد مطالعه می رسد برای این منظور از تکنیک فرآیند شبکه‌ای (ANP) استفاده شده است. در این تکنیک، روابط علت و معلولی براساس مرحله اول (نتایج تکنیک دیماتل) و جهت تعیین روابط علت و معلولی میان شاخص‌ها از نظرات اساتید دانشگاهی جدول (۲) استفاده گردیده است. و در نهایت با وارد نمودن مدل علی به نرم افزار Super Decisions، امتیاز پایداری توسعه برای هر کدام از نقاط روستایی محاسبه گردید. در مجموع مراحل کار تکنیک تحلیل فرآیند شبکه‌ای انجام گرفت.

شکل ۱. مراحل کار تکنیک تحلیل فرآیند شبکه‌ای (Source: Saaty, 2005)

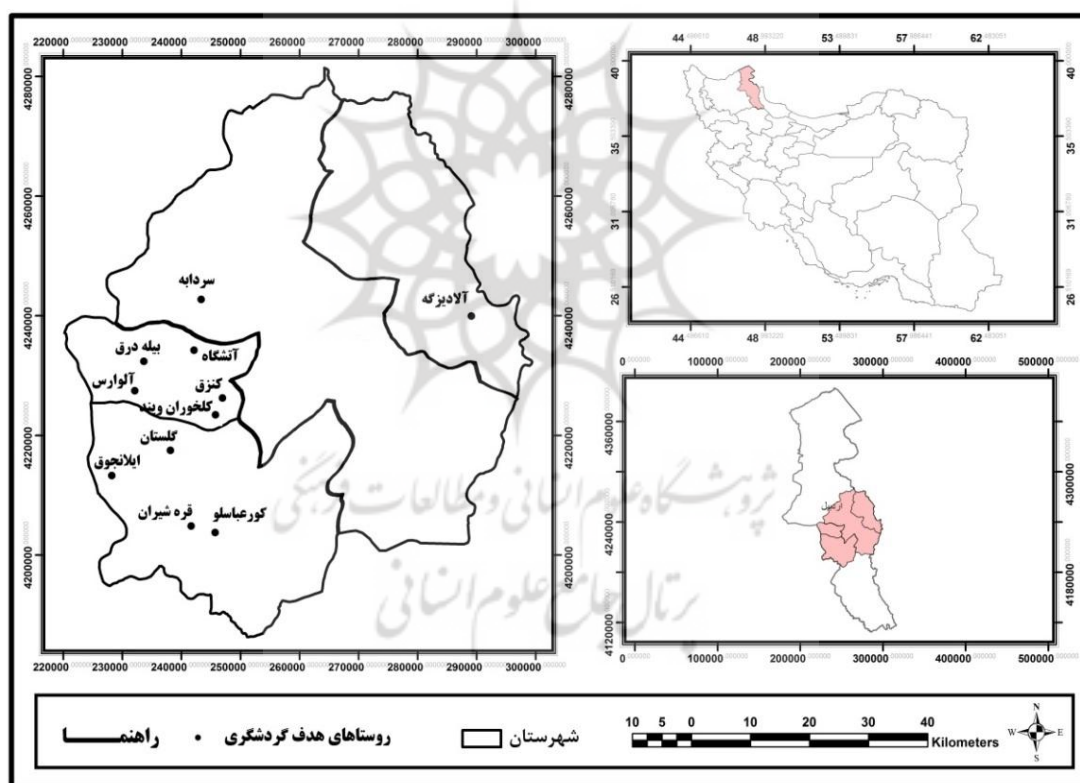
در این تحقیق به منظور سنجش پایداری از مدل‌های رادار (AMOEB) و برای ارزیابی ابعاد زیست محیطی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و زیربنایی توسعه پایدار گردشگری بارومتر پایداری پرسکات آن استفاده شده است. بر اساس طبقه بندی پرسکات آن حالت پایداری بین صفر و یک خواهد بود که در جدول (۳) آمده است.

جدول ۳. ارزش و وضعیت توسعه پایدار گردشگری

وضعیت پایداری	معادل	ارزش
ناپایدار	۰ - ۰/۲	۰ - ۲۰
نسبتاً ناپایدار	۰/۲ - ۰/۴	۲۰ - ۴۰
پایداری متوسط	۰/۴ - ۰/۶	۴۰ - ۶۰
نسبتاً پایدار	۰/۶ - ۰/۸	۶۰ - ۸۰
پایدار	۰/۸ - ۱	۸۰ - ۱۰۰

قلمرو جغرافیایی پژوهش

ناحیه اردبیل در شمال غربی کشور به مساحت $۴۷۳۵/۲$ کیلومترمربع در مختصات جغرافیایی ۳۷ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۴۶ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۳۸ دقیقه طول شرقی واقع شده است، این ناحیه از شرق به شهرستان های آستارا و تالش (استان گیلان)، از جنوب به شهرستان خلخال، از جنوب غرب به شهرستان میانه، از غرب به شهرستان سراب، از شمال و شمالغرب به شهرستان مشگین شهر و از شمالشرق به خاک کشور جمهوری آذربایجان محدود می شود. بر اساس نتایج آخرین تقسیمات کشوری ناحیه اردبیل دارای ۴ شهرستان، ۱۰ بخش، ۲۶ دهستان و ۳۴۴ آبادی دارای سکنه می باشد.

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی روستاهای هدف گردشگری ناحیه اردبیل

یافته‌ها و بحث

نتایج بررسی امتیاز پایداری توسعه گردشگری به تفکیک روستاهای مورد مطالعه (جدول ۴) نشان می دهند که از لحاظ امتیاز پایداری کل، روستای آلدیزگه با امتیاز $۰/۶۹$ و روستای سردابه با امتیاز $۰/۳۷$ بیشترین و کمترین میزان پایداری را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین روستای آلدیزگه در بین روستاهای ناحیه در هر چهار بعد دارای بیشترین امتیاز پایداری می باشد.

پایین‌ترین امتیاز پایداری در بعد زیست محیطی و اجتماعی- فرهنگی مربوط به روستای سردابه و در بعد اقتصادی و کالبدی- زیربنایی مربوط به روستای کورعباسلو است. از مجموع یازده روستای هدف گردشگری واقع در ناحیه اردبیل چهار روستا (آلادیزگه، بيله درق، آلوارس و آتشیگاه) در سطح نسبتاً پایدار، پنج روستا (کنزق، کلخوران ویند، قره شیران، ایلانجوق و گلستان) در سطح پایداری متوسط و دو روستا (سردابه و کورعباسلو) در سطح نسبتاً ناپایدار قرار دارند. وضعیت پایداری توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه نشان می‌دهد که امتیاز پایداری کل براساس دیدگاه مدیران محلی ۰/۵۶/امتیاز و در سطح پایداری متوسط است. بین ابعاد چهارگانه، از دیدگاه مدیران محلی، بعد اقتصادی با امتیاز ۰/۶۲/دارای بیشترین میزان پایداری و بعد کالبدی- زیربنایی با امتیاز ۰/۵۰/پایین‌ترین میزان پایداری را به خود اختصاص داده که بیانگر وضعیت نامطلوب بعد کالبدی زیربنایی توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه می‌باشد.

جدول ۴. میزان پایداری توسعه گردشگری به تفکیک ابعاد از دیدگاه مدیران محلی

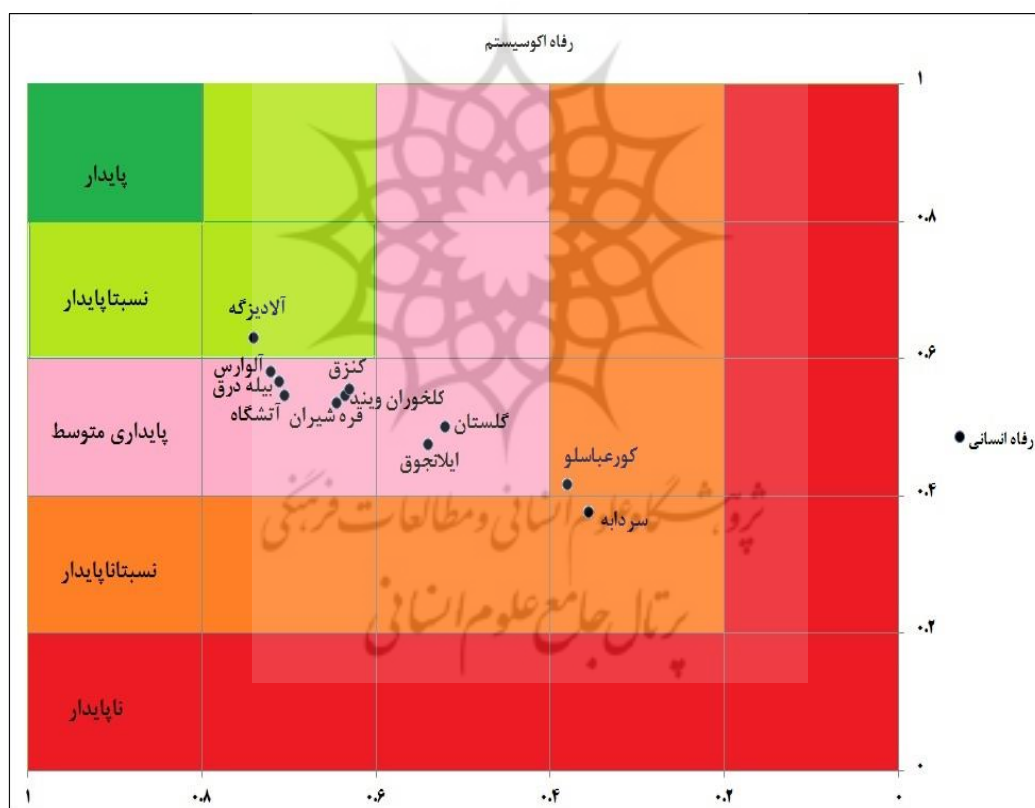
روستا	زیست محیطی		فرهنگی و اجتماعی		اقتصادی		کالبدی زیربنایی		کل	
	امتیاز پایداری	سطح پایداری	امتیاز پایداری	سطح پایداری	امتیاز پایداری	سطح پایداری	امتیاز پایداری	سطح پایداری		
سردابه	۰/۲۹	نسبتاً ناپایدار	۰/۳۷	نسبتاً ناپایدار	۰/۳۴	نسبتاً ناپایدار	۰/۴۶	نسبتاً متوسط	۰/۳۷	نسبتاً ناپایدار
آلادیزگه	۰/۶۲	نسبتاً پایدار	۰/۶۹	نسبتاً پایدار	۰/۷۹	نسبتاً پایدار	۰/۶۴	نسبتاً پایدار	۰/۶۹	نسبتاً پایدار
بيله درق	۰/۶۰	پایداری متوسط	۰/۶۵	نسبتاً پایدار	۰/۷۷	نسبتاً پایدار	۰/۵۳	پایداری متوسط	۰/۶۴	نسبتاً پایدار
کنزق	۰/۶۱	نسبتاً پایدار	۰/۶۳	نسبتاً پایدار	۰/۶۶	نسبتاً پایدار	۰/۴۶	پایداری متوسط	۰/۵۹	پایداری متوسط
کلخوران ویند	۰/۵۹	پایداری متوسط	۰/۶۲	نسبتاً پایدار	۰/۶۵	نسبتاً پایدار	۰/۵۰	پایداری متوسط	۰/۵۹	پایداری متوسط
آلوارس	۰/۶۷	نسبتاً پایدار	۰/۶۷	نسبتاً پایدار	۰/۷۷	نسبتاً پایدار	۰/۴۹	پایداری متوسط	۰/۶۵	نسبتاً پایدار
آتشیگاه	۰/۶۰	پایداری متوسط	۰/۶۴	نسبتاً پایدار	۰/۷۷	نسبتاً پایدار	۰/۴۹	پایداری متوسط	۰/۶۳	نسبتاً پایدار
کورعباسلو	۰/۳۹	نسبتاً ناپایدار	۰/۴۰	نسبتاً ناپایدار	۰/۳۳	نسبتاً ناپایدار	۰/۴۴	پایداری متوسط	۰/۳۹	نسبتاً ناپایدار
قره شیران	۰/۶۲	نسبتاً پایدار	۰/۶۱	نسبتاً پایدار	۰/۶۵	نسبتاً پایدار	۰/۴۹	پایداری متوسط	۰/۵۹	پایداری متوسط
ایلانجوق	۰/۴۵	پایداری متوسط	۰/۵۲	پایداری متوسط	۰/۵۲	پایداری متوسط	۰/۵۵	پایداری متوسط	۰/۵۱	پایداری متوسط
گلستان	۰/۴۶	پایداری متوسط	۰/۵۵	پایداری متوسط	۰/۵۳	پایداری متوسط	۰/۴۹	پایداری متوسط	۰/۵۱	پایداری متوسط
کل	۰/۵۴	پایداری متوسط	۰/۵۸	پایداری متوسط	۰/۶۲	نسبتاً پایدار	۰/۵۰	پایداری متوسط	۰/۵۶	پایداری متوسط

نتایج حاصل از پایداری گردشگری براساس روش بارومتر در قالب دو سیستم کلان رفاه انسانی و رفاه اکوسیستم، جدول (۵) نشان از آن دارند که امتیاز شاخص رفاه اکوسیستم طبیعی ۰/۵۹ و شاخص رفاه انسانی ۰/۶۰ می‌باشد که این امر نشان دهنده وضعیت مناسب شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی نسبت به شاخص‌های زیست محیطی و کالبدی-زیربنایی روستاهای هدف گردشگری در ناحیه اردبیل می‌باشد. از دیدگاه مدیران محلی پایداری سیستم رفاه انسانی مناسب‌تر از رفاه اکوسیستم طبیعی بوده و در نهایت نتایج تحقیق بیانگر این است که توسعه گردشگری در روستاهای هدف ناحیه مورد مطالعه در سطح پایداری متوسط قرار دارند.

جدول ۵. میزان پایداری توسعه گردشگری براساس روش بارومتر از دیدگاه مدیران محلی

روستا	رفاه انسانی		رفاه اکوسیستم طبیعی		پایداری کل	
	امتیاز پایداری	سطح پایداری	امتیاز پایداری	سطح پایداری	امتیاز پایداری	سطح پایداری
سردابه	۰/۳۷	نسبتا ناپایدار	۰/۳۵	پایداری متوسط	۰/۳۶	پایداری متوسط
آلادیزگه	۰/۶۹	نسبتا پایدار	۰/۷۴	نسبتا پایدار	۰/۷۱	نسبتا پایدار
بیله درق	۰/۶۴	نسبتا پایدار	۰/۷۱	نسبتا پایدار	۰/۶۷	نسبتا پایدار
کنزق	۰/۵۹	پایداری متوسط	۰/۶۴	نسبتا پایدار	۰/۶۲	نسبتا پایدار
کلخوران ویند	۰/۵۹	پایداری متوسط	۰/۶۳	نسبتا پایدار	۰/۶۱	نسبتا پایدار
آلوارس	۰/۶۵	نسبتا پایدار	۰/۷۲	نسبتا پایدار	۰/۶۹	نسبتا پایدار
آتشگاه	۰/۶۳	نسبتا پایدار	۰/۷۰	نسبتا پایدار	۰/۶۷	نسبتا پایدار
کورعباسلو	۰/۳۹	نسبتا ناپایدار	۰/۳۸	پایداری متوسط	۰/۴۱	پایداری متوسط
قره شیران	۰/۵۹	پایداری متوسط	۰/۶۳	نسبتا پایدار	۰/۶۱	نسبتا پایدار
ایلاتجوق	۰/۵۱	پایداری متوسط	۰/۵۲	پایداری متوسط	۰/۵۲	پایداری متوسط
گلستان	۰/۵۱	پایداری متوسط	۰/۵۴	پایداری متوسط	۰/۵۲	پایداری متوسط
کل	۰/۶۰	نسبتا پایدار	۰/۵۹	پایداری متوسط	۰/۵۸	پایداری متوسط

شکل ۴. پایداری توسعه گردشگری در روستاهای ناحیه براساس روش بارومتر

براساس دیدگاه مدیران محلی، بیشترین و کمترین میزان پایداری مربوط به شاخص‌های امنیت اجتماعی، تنوع فعالیت‌های اقتصادی با امتیاز پایداری ۰/۷۷ و شاخص وضعیت خدمات با امتیاز پایداری ۰/۴۷ می‌باشد (جدول ۶).

جدول ۶. میزان پایداری توسعه گردشگری به تفکیک شاخص‌های مورد مطالعه

شاخص	امتیاز پایداری	سطح پایداری
آگاه‌سازی	۰/۶۷	نسبتاً پایدار
منابع سرزمین	۰/۴۸	پایداری متوسط
حفاظت از چشم اندازهای طبیعی	۰/۵۱	پایداری متوسط
بهداشت محیط	۰/۵۸	پایداری متوسط
امنیت اجتماعی	۰/۷۷	نسبتاً پایدار
مشارکت اجتماعی و همبستگی	۰/۵۸	پایداری متوسط
رضایتمندی از کیفیت زندگی	۰/۶۲	نسبتاً پایدار
تنوع فعالیت اقتصادی	۰/۷۷	نسبتاً پایدار
سازگاری درآمد با نیاز	۰/۵۸	پایداری متوسط
رضایتمندی اقتصادی	۰/۵۳	پایداری متوسط
اثر بخشی فعالیت‌ها	۰/۶۷	نسبتاً پایدار
سرمایه‌گذاری	۰/۷۵	پایداری متوسط
وضعیت خدمات	۰/۴۷	پایداری متوسط
تحرک مکانی	۰/۵۱	پایداری متوسط
کیفیت مکان	۰/۵۳	پایداری متوسط

نتیجه گیری

به منظور دستیابی به پایداری توسعه گردشگری در نواحی روستایی، شناخت و سنجش میزان پایداری به عنوان راهگشای برنامه ریزان در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی ضروری و اجتناب ناپذیر است. پژوهش حاضر با هدف سنجش و ارزیابی پایداری در روستاهای هدف گردشگری ناحیه اردبیل از دیدگاه مدیران محلی انجام شده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهند که پایداری توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه در سطح پایداری متوسط است، سنجش پایداری به تفکیک ابعاد مورد مطالعه نشان داد که بعد زیست محیطی با (۰/۵۴)، بعد اجتماعی- فرهنگی با (۰/۵۸) و بعد کالبدی-زیربنایی با (۰/۵۰) در سطح پایداری متوسط و بعد اقتصادی با (۰/۶۲) در سطح نسبتاً پایدار قرار دارد. سنجش پایداری به تفکیک شاخص‌های مورد مطالعه نشان داد که بین آن‌ها بیشترین و کمترین میزان پایداری به ترتیب مربوط به شاخص‌های امنیت اجتماعی، تنوع فعالیت‌های اقتصادی با امتیاز پایداری ۰/۷۷ و شاخص وضعیت خدمات با امتیاز پایداری ۰/۴۷ است. از دیگر نتایج این پژوهش میزان پایداری توسعه گردشگری در هر یک از روستاهای مورد مطالعه بود که مشخص شد، روستای آلاذیزگه با امتیاز ۰/۶۹ و روستای سردابه با امتیاز ۰/۳۷ دارای بیشترین و کمترین میزان پایداری هستند. از یازده روستای هدف گردشگری واقع در ناحیه اردبیل چهار روستا (آلاذیزگه، بیله درق، آلوراس و آتشگاه) در سطح نسبتاً پایدار، پنج روستا (کنزق، کلخوران و بند، قره شیران، ایلانجوق و گلستان) در سطح پایداری متوسط و دو روستا (سردابه و کورعباسلو) در سطح نسبتاً ناپایدار قرار دارند. و در نهایت وضعیت پایداری کلی رفاه اکوسیستم و رفاه انسانی نیز با توجه به مقادیر بدست آمده بیانگر این مطلب است که شاخص‌های رفاه انسانی دارای موقعیت مناسبتری نسبت به شاخص‌های رفاه اکوسیستم می‌باشد.

تحلیل تطبیقی این پژوهش با یافته‌های تحقیقات انجام شده بیان می‌کند که نتایج با یافته‌های پژوهش یاری و باختر (۱۳۹۵)، اکبریان رونیزی (۱۳۹۱) مبنی بر سطح متوسط پایداری توسعه گردشگری، با نتایج پژوهش مهدوی (۱۳۹۰) مبنی بر بالا بودن میزان پایداری بعد اجتماعی- فرهنگی در مقایسه با دیگر ابعاد پایداری، با نتایج پژوهش عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۴) مبنی بر مناسب بودن وضعیت پیامدهای اقتصادی و اجتماعی گردشگری در مناطق روستایی، با نتایج پژوهش اکبریان رونیزی و رضوانی (۱۳۹۴)، قنبری و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر وجود تفاوت معنادار بین پایداری گردشگری در مناطق روستایی، هم سویی دارد. همچنین با نتایج تحقیق شمس‌الدینی و همکاران (۱۳۹۶) مبنی بر مناسب نبودن تأثیرات ابعاد فرهنگی و محیطی گردشگری در نواحی روستایی، با نتایج پژوهش جمعه پور و احمدی (۱۳۹۰)، مبنی بر عدم پایداری گردشگری در هیچ یک از ابعاد پایداری و بیشتر بودن اثرات منفی گردشگری از اثرات مثبت آن و با نتایج پژوهش اسماعیل‌زاده (۱۳۹۵) مبنی بر بیشتر بودن تأثیر مؤلفه‌های محیطی-کالبدی در توسعه پایدار گردشگری، مطابقت ندارد. جهت رسیدن به وضعیت پایداری مطلوب در ناحیه باید درک صحیحی از درخواست‌های مورد نیاز جامعه محلی در منطقه وجود داشته باشد برای

بهبود وضعیت ابعاد زیست محیطی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و کالبدی- زیربنایی توسعه پایدار گردشگری در منطقه و افزایش کیفیت زندگی جامعه محلی و رضایت گردشگران پیشنهادات زیر ارائه می‌شود:

- سرمایه گذاری هر چه بیشتر به منظور توسعه زیرساخت‌ها، امکانات و خدمات رفاهی به منظور جذب گردشگر با توجه به وضعیت نامطلوب شاخص‌های کالبدی و زیربنایی در کلیه روستاهای ناحیه مورد مطالعه.
- روستاهای سردابه و کورعباسلو از نظر پایداری در وضعیت ناپایدار قرار داشته بنابراین توجه بیشتر مسئولین به این روستاها را می‌طلبد.
- برگزاری سمینارها، همایش‌ها و کنفرانس‌های بین‌المللی به منظور شناساندن پتانسیل‌های گردشگری در روستاهای هدف ناحیه.
- تهیه و اجرای طرح جامع گردشگری در روستاهای هدف در سطح محلی و البته با رویکرد مشارکتی در کنار تدوین برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت برای بهره برداری هرچه سریع تر از پتانسیل‌های موجود در روستاهای گردشگری ناحیه.
- ایجاد هماهنگی بین نهادها و بخش‌های مختلف مرتبط با گردشگری به منظور یکپارچه سازی کارکردهای گردشگری در روستاهای هدف گردشگری ناحیه.

References

- Abdollahzadeh, Gh. H., Salehi, Kh., Sharifzadeh, M.Sh., & Khajeh Shahkuhi, A. (2015). The Impact of Tourism on Rural Sustainable Livelihoods in Golestan Province. *Journal of Tourism Planning and Development*, 4(15), 148-169. (In Persian)
- Ahmadi, M. (2017). An Analysis of the Factors Affecting the Development of Cultural Tourism and its Impact on Economic Sustainability in Rural Areas of Zanjan Province. *Regional Planning Quarterly*, 8(29), 79-92. (In Persian)
- Akbarian Ronizi, S. R. (2014). Measuring Tourism Sustainability in Tourist Purpose Villages Case Study: Sepidan County. *Rural Studies Quarterly*, 7(1), 167-193. (In Persian)
- Akbarian Ronizi, S. R., & Rezvani, M. R. (2016). Analysis and Explanation of the Sustainability of Tourism Development in Rural Areas (Case: Central District of Damavand). *Journal of Human Geography Research*, 7, 81-95. (In Persian)
- Akca, H. (2010). Assessment of Rural Tourism in Turkey Using SWOT Analysis. *Journal of Applied Sciences*, 6(13), 2837-2839.
- Alvani, S. M., & Piroozbakht, M. (2006). *Tourism Management Process*. Tehran: Publications Office of Cultural Research, First Edition.
- Azkiya, M., & Dehban Astaneh, A. (2013). *Applied Research Methods*. Tehran: Kayhan Publishing. (In Persian)
- Bayat, N. (2014). Presenting a Pattern of Management of Tourism Effects in the Watershed Area; Drawing Study: Kamal-e-Zahan village of Malir city. doctoral dissertation, University of Tehran. (In Persian)
- Choi, H.C., & Sirakaya, E. (2006). Sustainability Indicators for Managing Community Tourism. *Journal of Tourism Management*, 27, 1274-1289.
- Esmailzadeh, H., & Esmailzadeh, Y. (2016). Assessment of tourism sustainability and determining the optimal tourism development strategy in Bandar Anzali. *Journal of Human Resource Planning Studies*, 11(34), 115-131. (In Persian)
- Ghanbari, C., Ghasemi, M., Pourchopari, M. (2012). The Study of the Impacts of Tourism on Rural Development from the Point of View of the Host Society (Case Study: Mahan Section of Kerman Province). *Journal of Geographic Space*, 3(9), 19-46. (In Persian)
- Ghasemi Ardahi, A., & Rostamelizadeh, V. (2011). Rural Mortgage Impacts on Rural Life Change. *Journal Village Housing and Environment*, 139(3), 67-84. (In Persian)
- Hashemi, N., Gholamreza Gh.(2017). A Proposed Sustainable Rural Development Index (SRDI): Lessons from Hajij village, Iran. *Tourism Management*, 59, 130-138. (In Persian)
- Lawal, T.(2014). Local Government and Rural Infrastructural Delivery in Nigeria. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 4(4) 139- 147.
- Lawrence, RJ. (2010). Housing and health promotion: moving forward. *International Journal of Public Health*, 10(3), 145-158.

- Mason, M.C., & Deventer Borg, J. (2002). *Sustainable Tourism Development in Rural Areas*. The case if the Dolomite Basin, Italy.
- Okech, R. (2012). *Rural Tourism As A Sustainable Development Alternative: An Analysis Whit Special Reference To Loanda, Kenya, Cultur*, pp: 36-54.
- Rahnemaei, Mo. T., Farhoudi, R.A., Ditman, A., & Ghadami, M. (2008). Investigating the Capacity of Tolerating the Tourism Destination with Emphasis on the Host Society (Case Study: Kelardasht City). *Human Geography Research*, 66(66), 17-33. (In Persian)
- Rattanasuwongchai, N. (1998). *Rural Tourism the Impact on Rural Communities: II*. Thailand, Food & Fertilizer Technology Center.
- Roknaddin Eftekhari, A.R., Ghaderi, M. (2002). The Role of Tourism in Rural Development (Review and Analysis of Theoretical Frameworks), 6(2), 23-40. (In Persian)
- Rukn al-Din Eftekhari, A.R., Mahdavi, D., & Pourtaheri, M. (2011). Evaluation of Tourism Sustainability in Iranian Historical Cultural Villages, Emphasizing on the Paradigm of Sustainable Tourism Development. *Journal of Tourism Studies*, 5(14), 1-39. (In Persian)
- Ruknodin Eftekhari, A.R., Mahdavi, D., & Akbari Samani, N. (2013). Presentation of Strategic Planning Pattern for Sustainable Rural Tourism Development (Case Study of Lavasan Kooq Village). *Journal of Human Geography Research*, 45(3), 123-146. (In Persian)
- Saaty, T. L. (2005). *Theory and Applications of the Analytic Network Proses*. RWS publications.
- Safari, M., Ahmadianfard, A., Sadeghi, H., & Hossein Abadi, S. (2018). Recognition and Analysis of Social Security in Villages of the Purpose of Tourism (Case Study: Isfahan Province). *Quarterly Journal of Human Resource Planning Studies*, 13(2), 483-503. (In Persian)
- Scott, D., & Lemieux, C. (2010). Weather and Climate Information for Tourism. *Environmental Sciences*, 1, 146-183.
- Shamseddini, A., Gemini, D., & Jamshidi, A. (2017). Spatial Analysis and Analysis of Tourism Impact on Rural Areas from the Point of View of Local Communities in Shahu County, Ravansar. *Quarterly Journal of Tourism*, 7(25), 1-18. (In Persian)
- Sharifzadeh, A., & Moradnejad, H. (2002). Sustainable Development and Rural Tourism. *Jihad Economic Monthly*, 250-251, 52-63. (In Persian)
- Soteriades, M. (2002). *Tourism and environment in rural areas*. Available on: www.fund.Acbe/prelude. 35.
- Szabo, B. (2005). Rural Tourism as Alternative Income souece for Rural Areas along the Hortobágy, Der ländliche Tourismus als alternative Einkommensmöglichkeit auf dem Lande bei Hortobágy.
- Tosun, C. (1998). De"aits in Approaches to Tourism Development Planning in Developing Countries: The case of Turkey. International conference of international travel and tourism: Policy, law and management, 19-21 April, pp: 596.
- Yari hesar, A., & Bakhtar, S. (2016). Evaluation of sustainable rural tourism indices from the perspective of the local community and tourists (Case study: Nir city). *Regional Planning Quarterly*, 6(22), 121-134. (In Persian)
- Zargham Boroujeni, H., & Nikbin, M. (2012). Assessing the sustainability of tourism development on the island of Capri Tourism. *Growth and Sustainable Development Research Journal*, 12(2), 137-168. (In Persian)

How to cite this article:

Taleshi, M., & Khodapanah, K. (2020). Assessment and assessment of tourism sustainability from the point of view of local managers (Case study: Ardebil District). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 15(1), 267-280.

http://jshsp.iurasht.ac.ir/article_672739.html

Assessment and Assessment of Tourism Sustainability from the Point Of View of Local Managers (Case Study: Ardebil District)

Mostafa Taleshi*

Associate Professor, Dep. of Geography and Rural Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran

Kiumars Khodapanah

Assistant Professor, Dep. of Geography and Rural Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran

Received: 28 June 2018

Accepted: 04 January 2019

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In recent years, tourism has found a special place in the ideas of rural development and has led planners' attention in developing countries. In Iran, due to the many attractions and potential in rural environments, special attention has been paid to tourism as a factor for improving the social conditions of the rural population. In fact, rural tourism is a complement to the rural market and is an important source of employment for low-income communities (such as rural communities) because employment in this industry does not require high skills and apprenticeships, and indigenous and local people with little skill in service occupations busy working. In the meantime, sustainable rural tourism seeks to meet the needs of local community development, improve the local supply chain, encourage local industries and businesses, develop appropriate proportions of environmental and social capacities, respect for intergenerational justice, increase the stability of tourism incomes, and satisfy the host society. And is a guest. This research is conducted with the aim of assessing and assessing the sustainability of villages in the target area of tourism in the Ardabil area and seeking to answer this question. What is the level of sustainability of tourism development in the villages of Ardabil?

Tourism has a special meaning in the concept of sustainability, so that the birth of this concept in tourism studies is the result of an attempt to achieve sustainability in all areas of development. Sustainable non-destructive environmental development, technically fit, is economically viable and socially acceptable to the public. Accordingly, sustainable development of tourism should be considered as an adaptive paradigm and part of the core concept of sustainable development and development, and should be part of the overall goals of sustainable development. And it should be considered in all types of tourism development, or at least with the main foundations of development at any time and place with the ability of future generations to meet their needs and aspirations. All of these cases show a strong relationship between rural tourism and sustainable development, and one of the main strategies for developing rural areas is to pay attention to this type of tourism in order to eliminate rural environments from isolation and exclusion and to develop a balanced development it was created. There are different views and perspectives on the development of rural tourism in which there are three important perspectives: Rural Tourism as a Rural Development Strategy- Rural Tourism as a Rural Rehabilitation Policy- Rural tourism as a tool for sustainable development and conservation of natural resources: Achieving sustainable development of rural tourism requires explanation, recognition and analysis of tourism sustainability, and to this end, sustainability assessment of tourism development is introduced.

---

* Corresponding Author:

E-Mail: taleshi_mo@yahoo.com

Methodology

The present research, with consideration of the issue, is a descriptive and analytical type and aims to measure the sustainability of tourism in the villages of the tourism destination of Ardabil. . Required data were collected using documentary and field method and field method is based on questionnaire tool. The statistical population of the present study included 11 tourist tourism villages in Ardebil district. The necessary data were collected from a total of 79 local administrators, including the organizers, chairmen and members of the Islamic Council of the villages studied. Then, to assess sustainable tourism development, the network process technique was utilized using the Super Decisions software Is.

Result and Discussion

The results of the study on the sustainability of the sustainability of tourism development in the studied villages showed that, in terms of overall sustainability score, Aladizgah village with the score of 0.69 and Sardabeh village with the score of 37. 0 have the highest and lowest stability rates. Also, the Aladizge village has the highest stability rating among the villages of the area in all four dimensions. The lowest sustainability score in the environmental and socio-cultural dimension of the village of Sardabeh and in the economic and physical-infrastructure aspect of the village of Kurobaslou. Sustainability status of tourism development in the studied villages indicates that the total stability score based on the local managers' view is 0.56 points and in the medium level of sustainability. Among the four dimensions, from the viewpoint of local managers, the economic dimension with the score of 0.62 has the highest level of sustainability and the physical-infrastructure dimension with the score of 0.50 has the lowest sustainability, which indicates the undesirable situation of the underlying physical dimension of tourism development in the studied villages.

Keywords: Sustainability Assessment, Sustainable Development, Rural Tourism, ANP Model, Ardabil Area